

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/111/2008

CZY POLACY DBAJĄ O ŚRODOWISKO NATURALNE?

KOMUNIKAT Z BADAŃ

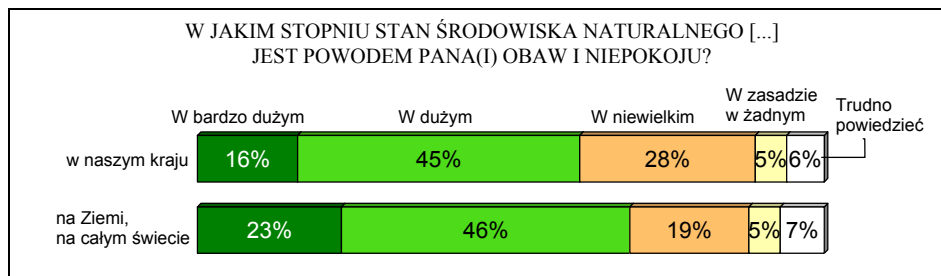
WARSZAWA, LIPIEC 2008

PRZEDRUK I ROZPOWSZECHNIANIE MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

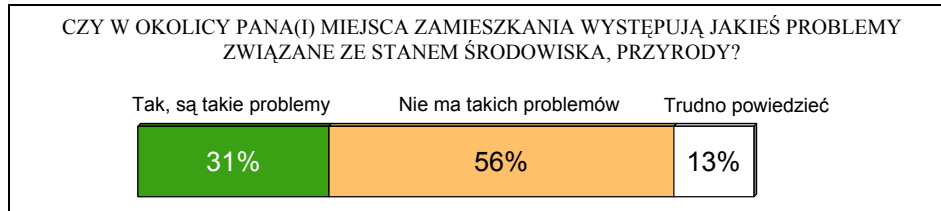
Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
12 października 2007 roku



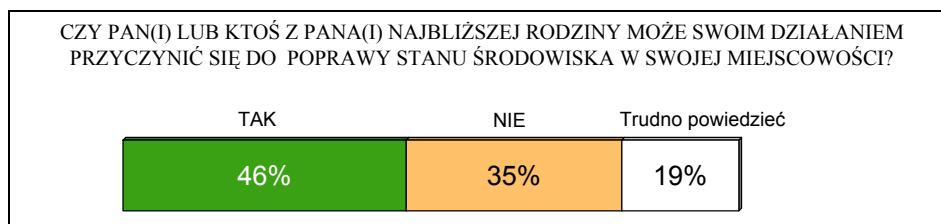
- Zdecydowana większość badanych wyraziła duże lub bardzo duże zaniepokojenie stanem środowiska naturalnego Polski (a także całej Ziemi).



- Ponad połowa ankietowanych nie dostrzega w swojej okolicy żadnych problemów związanych ze stanem przyrody.

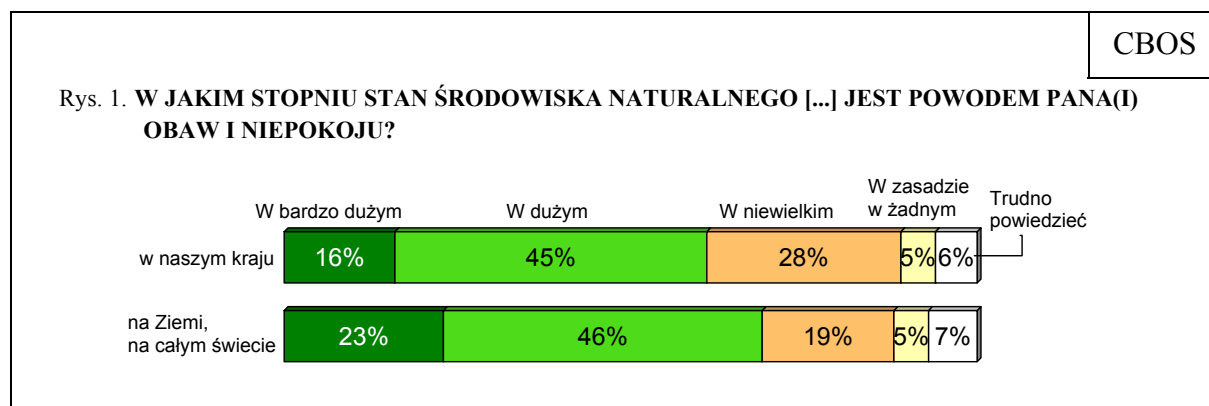


- Niespełna połowa Polaków, o 10 punktów procentowych mniej niż dwa lata temu, wyraża przekonanie, że swoim działaniem mogą się przyczynić do poprawy stanu środowiska w miejscowości, w której mieszkają.



W mediach w ostatnim czasie nie brakuje doniesień dotyczących zmian klimatu na Ziemi związanych z działalnością człowieka. Trwają dyskusje naukowe na ten temat, względy ekonomiczne ścierają się z ekologicznymi, podejmowane są działania mające na celu ograniczenie negatywnego wpływu ludzkości na środowisko planety. W jednym z naszych ostatnich badań¹ postanowiliśmy sprawdzić, w jakim stopniu ten niepokój znajduje odbicie w świadomości Polaków i czy przekłada się na indywidualne postawy wobec przyrody.

Większość Polaków jest poważnie zaniepokojona stanem przyrody w naszym kraju (45% w dużym stopniu, a 16% w bardzo dużym). Jeszcze większe obawy budzi kondycja środowiska naturalnego Ziemi jako całości – 46% respondentów wyraża duże zaniepokojenie jej stanem, a 23% bardzo duże. Żadnych obaw nie odczuwa co dwudziesty ankietowany (5%).



Od połowy lat dziewięćdziesiątych do 2006 roku malało zaniepokojenie stanem środowiska naturalnego Polski. W 1993 roku, kiedy po raz pierwszy na zlecenie Instytutu na Rzecz Ekorozwoju prowadziliśmy podobne badanie, obawy związane z kondycją przyrody w kraju wyrażało więcej niż trzy czwarte ankietowanych, w 2000 roku – połowa, a w 2006 – tylko dwie piąte. W ciągu ostatnich dwóch lat nastąpił jednak znaczny wzrost niepokojów.

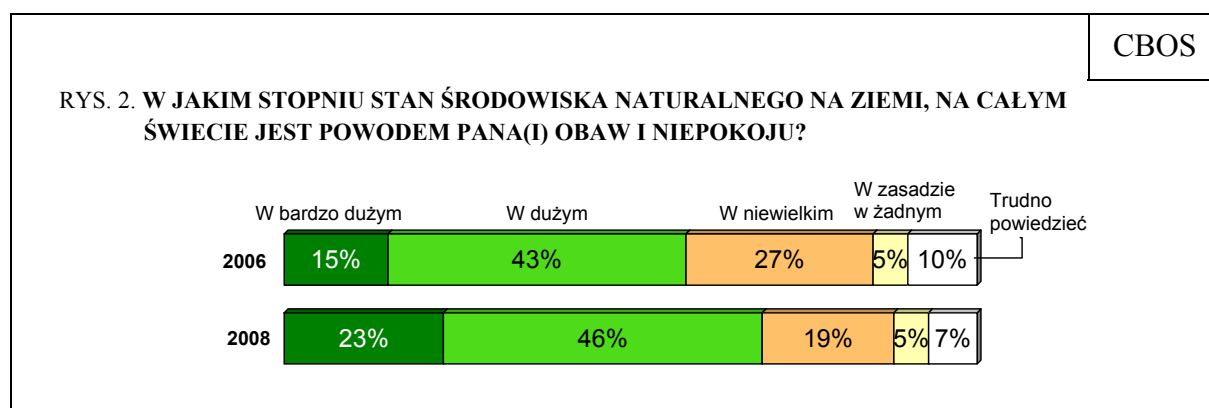
¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (216) zrealizowano w dniach 9–12 maja 2008 roku na liczącej 1116 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Tabela 1

W jakim stopniu stan środowiska naturalnego w naszym kraju jest powodem Pana(i) obaw i niepokoju?	Wskazania respondentów według terminów badań					
	1993*	1997*	1999	2000	2006	2008
	w procentach					
W bardzo dużym i dużym	78	71	58	51	40	61
W niewielkim	13	20	30	36	45	28
W zasadzie w żadnym	3	4	6	7	7	5
Trudno powiedzieć	6	5	5	6	8	6

* W latach 1993 i 1997 badania dotyczące ekologii zostały przeprowadzone na zlecenie Instytutu na Rzecz Ekorozwoju

W porównaniu z pomiarem z 2006 roku wzrosły również obawy o stan środowiska naturalnego Ziemi, choć już wtedy były duże.



Zarówno o stan środowiska naturalnego Polski, jak i całej Ziemi ankietowani martwią się tym częściej, im większa miejscowość, w której mieszkają, oraz im lepiej są wykształceni. O ekosystem niepokoją się też w większym od przeciętnego stopniu osoby osiągające najwyższe dochody *per capita* w rodzinie, mające raczej wysoką pozycję zawodową (należące do kadry kierowniczej i inteligencji, prowadzące własną działalność gospodarczą, pracownicy umysłowi niższego szczebla i fizyczno-umysłowi), w przypadku całej planety – również studenci i uczniowie. Większe obawy o stan środowiska naturalnego wiążą się też z poglądami lewicowymi. Osoby zaniepokojone stanem przyrody rzadziej niż przeciętnie można spotkać natomiast wśród robotników niewykwalifikowanych, bezrobotnych i rencistów. O stan środowiska naturalnego Ziemi w nieco mniejszym stopniu obawiają się też ankietowani najstarsi (częściej nie mają sprecyzowanego zdania na ten temat), Polski zaś – najmłodsi, a ponadto rolnicy (zob. tabele aneksowe).

Poza wzrostem niepokoju o środowisko naturalne Polski i świata obserwujemy inny niepokojący trend – zmniejszanie się przekonania, że ankietowani lub ich najbliżsi mogą się przyczynić swoimi działaniami do poprawy kondycji środowiska w swojej miejscowości. Wprawdzie od roku 1992 do 2000 odsetek osób wierzących w takie działania wzrósł o 24 punkty (do 59%), jednak w tegorocznym sondażu mniej niż połowa respondentów (46%) uznała, że podejmowane przez nich działania mogą poprawić stan środowiska w ich miejscu zamieszkania. Co piąta osoba (19%) nie potrafiła określić, czy może mieć jakiś wpływ na środowisko, a więcej niż co trzecia (35%) wyraziła przekonanie, że ani ona, ani jej bliscy nie mogą się przyczynić do polepszenia stanu środowiska naturalnego w swojej miejscowości.

Tabela 2

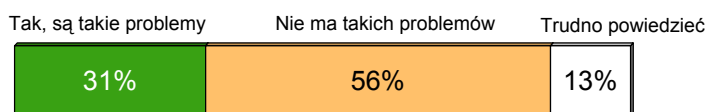
Czy Pan(i) lub ktoś z Pana(i) najbliższej rodziny może swoim działaniem przyczynić się do poprawy stanu środowiska w swojej miejscowości?	Wskazania respondentów według terminów badań						
	1992*	1993*	1997*	1999	2000	2006	2008
	w procentach						
Tak	35	40	53	51	59	56	46
Nie	65	60	40	37	30	33	35
Trudno powiedzieć	0	0	7	12	11	11	19

* W latach 1992, 1993 i 1997 badania dotyczące ekologii zostały przeprowadzone na zlecenie Instytutu na Rzecz Ekorozwoju

Przekonanie o możliwym pozytywnym wpływie swoim i swoich bliskich na stan środowiska w miejscu zamieszkania jest tym częstsze, im ankietowani są lepiej wykształceni i lepiej oceniają sytuację materialną swoich gospodarstw domowych. Takiemu przekonaniu sprzyjają też wysokie dochody przypadające na osobę w gospodarstwie domowym, zamieszkiwanie w największych miastach oraz wysoka pozycja zawodowa bądź praca w rolnictwie. Z kolei brak wiary w możliwość wpływania w pozytywny sposób na środowisko naturalne w najbliższej okolicy zdecydowanie częściej niż przeciętnie prezentują robotnicy, osoby bezrobotne, ale też prowadzące własną działalność gospodarczą (w tej grupie postawy były wyjątkowo mocno spolaryzowane). O braku możliwości przyczynienia się do poprawy stanu przyrody częściej też mówią ankietowani o najniższych dochodach *per capita* w gospodarstwie domowym, częściej także mężczyźni niż kobiety (patrz tabele aneksowe).

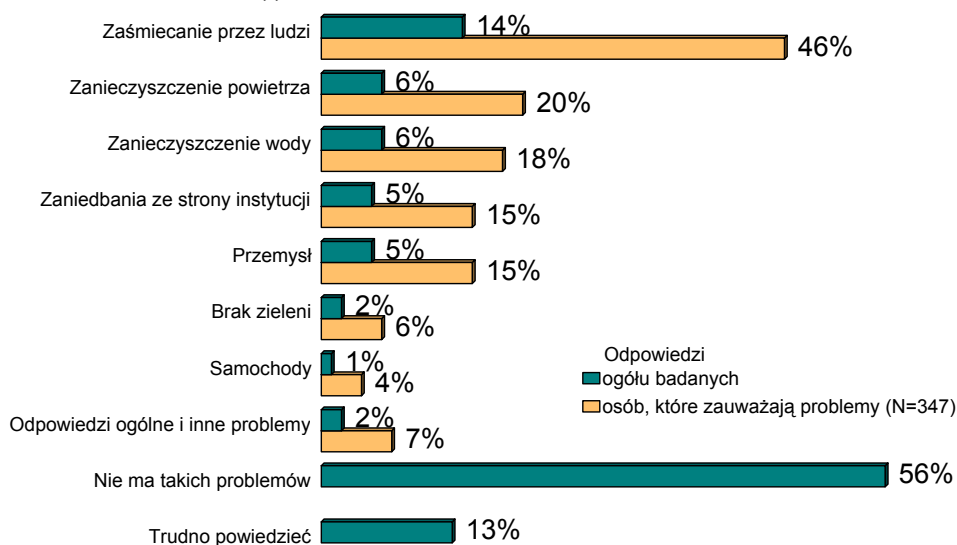
Ponad połowa Polaków (56%) nie dostrzega w swojej okolicy żadnych problemów związanych ze stanem środowiska, przyrody. Odmiennego zdania jest mniej niż jedna trzecia ankietowanych (31%).

RYS. 3. CZY W OKOLICY PANA(I) MIEJSCA ZAMIESZKANIA WYSTĘPUJĄ JAKIEŚ PROBLEMY ZWIĄZANE ZE STANEM ŚRODOWISKA, PRZYRODY?



Wśród zauważanych problemów najczęściej wymieniano **zaśmiecanie otoczenia** przez ludzi, przy czym znaczna część odpowiedzi dotyczyła wyrzucania śmieci w lasach czy do rzek. O tym negatywnym zjawisku mówiło 14% ogółu respondentów (46% osób dostrzegających problemy). Po 6% ogółu ankietowanych zwróciło uwagę na **zanieczyszczenie powietrza** w swoim otoczeniu (np. przez dymy z zakładów przemysłowych, ale też przez palenie w piecach w prywatnych domach niewłaściwymi materiałami) oraz **zanieczyszczenie wody** (na przykład nielegalne odprowadzanie ścieków do rzek czy opróżnianie szamb do rowów). Co dwudziesty badany (5%) sygnalizował **problemy ze śmieciami**, ale **wynikające ze złego działania instytucji**, nie zaś osób prywatnych – jako przykłady podawano źle zorganizowaną segregację śmieci lub całkowity jej brak. Tyle samo ankietowanych (5% ogółu) wskazywało na **zakłady przemysłowe jako źródło problemów ze środowiskiem** – od uciążliwych dla otoczenia ferm hodowlanych poczynając, a na zniszczeniach terenu w wyniku działania hut czy kopalni kończąc.

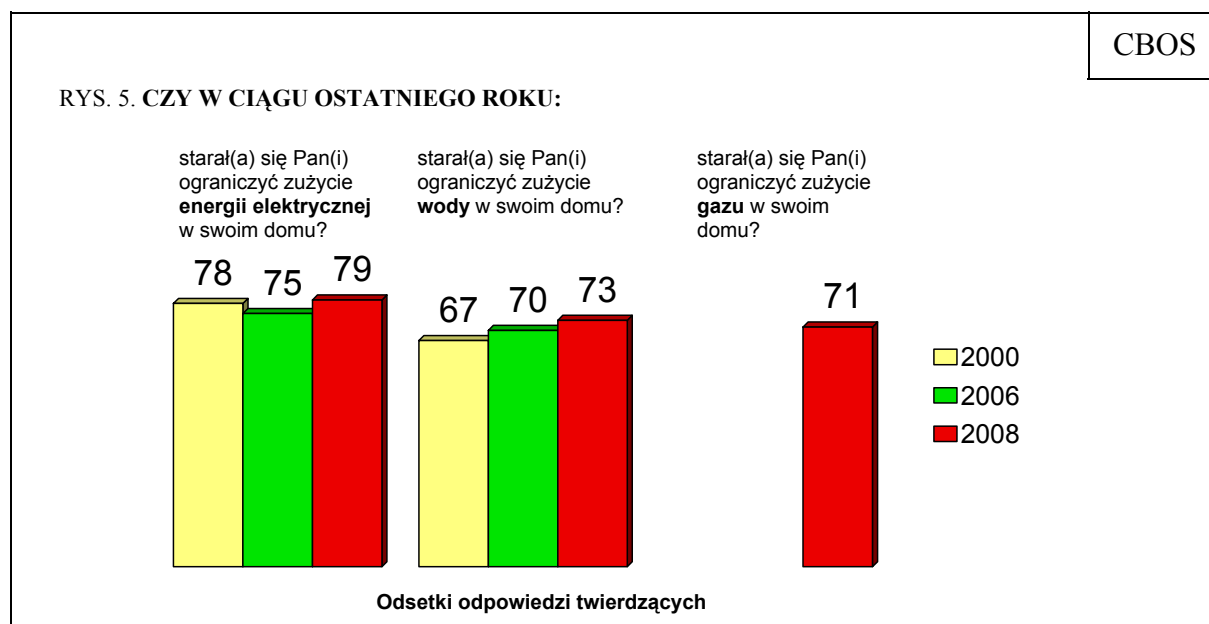
RYS. 4. JAKIE PROBLEMY ZWIĄZANE ZE STANEM ŚRODOWISKA, PRZYRODY WYSTĘPUJĄ W OKOLICY PANA(I) MIEJSCA ZAMIESZKANIA?



Procenty nie sumują się do stu, ponieważ badani mogli wskazywać różne problemy

Przekonaniu, że w najbliższej okolicy nie ma problemów ze stanem środowiska, sprzyja zamieszkiwanie na wsi, wykształcenie podstawowe lub zasadnicze zawodowe oraz bardzo niskie dochody *per capita* (ale bez powiązania z subiektywną oceną własnej sytuacji materialnej). Najczęściej wyrażają je rolnicy (81%), a ponadto robotnicy wykwalifikowani i bezrobotni. Z drugiej strony na występowanie jakichś zagrożeń dla środowiska czy jego zniszczeń najczęściej wskazują ankietowani należący do kadry kierowniczej i inteligencji, częściej niż przeciętnie również pracownicy fizyczno-umysłowi i pracujący na własny rachunek poza rolnictwem, a także osoby nieuczestniczące w praktykach religijnych i deklarujące lewicowe poglądy polityczne. Problemy dotyczące stanu przyrody badani wymieniają też na ogół tym częściej, im lepiej są wykształceni i w im większej miejscowości mieszkają (zob. tabele aneksowe).

Sprawdziliśmy również, jak ogólne deklarowane postawy Polaków wobec problemów środowiska naturalnego przekładają się na działania podejmowane w życiu codziennym. Na dość wysokim poziomie utrzymują się odsetki osób starających się ograniczyć zużycie wody (79%) i energii elektrycznej (73%); od ostatniego pomiaru w 2006 roku takie zachowania jeszcze nieznacznie się upowszechniły. Niewiele mniej badanych (71%) deklaruje, że starali się w ciągu ostatniego roku ograniczyć zużycie gazu (trzeba pamiętać, że nie wszystkie gospodarstwa domowe korzystają z gazu).



Kiedy bierzemy pod uwagę te dane, nie należy jednak zapominać, że dominujące znaczenie dla oszczędzania wody czy energii może mieć nie motywacja proekologiczna, ale ekonomiczna, szczególnie ze względu na obserwowany w ostatnim okresie wzrost cen. Za tezę o przyczynach oszczędzania wody, wynikających raczej z sytuacji materialnej niż zapatrywać na problemy środowiska naturalnego, przemawia na przykład fakt, że wśród osób, które nie mają zamontowanych wodomierzy i płacą za nią w sposób niezależny bezpośrednio od tego, ile zużyły, odsetek deklarujących jej oszczędzanie jest o 6 punktów mniejszy od przeciętnego (67% wobec 73%). Warto jednak zauważyć, że przeważająca większość gospodarstw (83%) jest wyposażona w wodomierze.

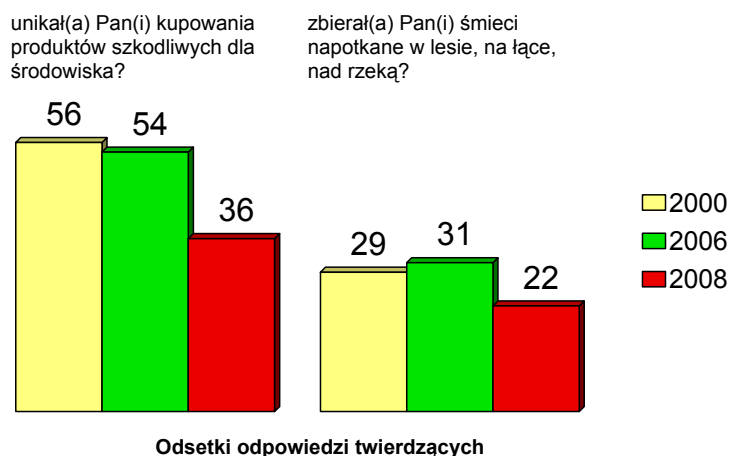
Tabela 3

Czy w ciągu ostatniego roku starał(a) się Pan(i) ograniczyć zużycie wody w swoim domu?	Tak	Nie
	w procentach	
Ogółem	73	27
Odpowiedzi osób, które:		
– mają zamontowane wodomierze i płacą tylko za tę ilość wody, jaką zużyją (N=927)	76	24
– rozliczają się w taki sposób, że nie zależy to bezpośrednio od ilości zużytej wody (N=78)	67	33
– nie znają zasad rozliczeń swojego gospodarstwa domowego (N=10)	60	40
– nie korzystają z wodociągu (N=100)	52	48

Ponadto respondenci tym częściej deklarują, że w ostatnim roku starali się ograniczyć zużycie wody, prądu i gazu, im gorzej oceniają warunki materialne swojego gospodarstwa domowego. Z drugiej jednak strony wyższe od przeciętnych odsetki takich deklaracji znalazły się w grupach osób mających raczej wysokie dochody *per capita* w rodzinie (powyżej 900 złotych). Do oszczędzania we wszystkich trzech przypadkach bardziej skłonni byli również badani z wyższym wykształceniem, zajmujący stanowiska kierownicze i należący do inteligencji, a także emeryci i ankietowani najstarsi. Znacznie niższe od przeciętnych odsetki respondentów deklarujących ograniczanie zużycia energii elektrycznej, wody i gazu zanotowaliśmy natomiast w grupie badanych najmłodszych oraz wśród rolników (zob. tabele aneksowe).

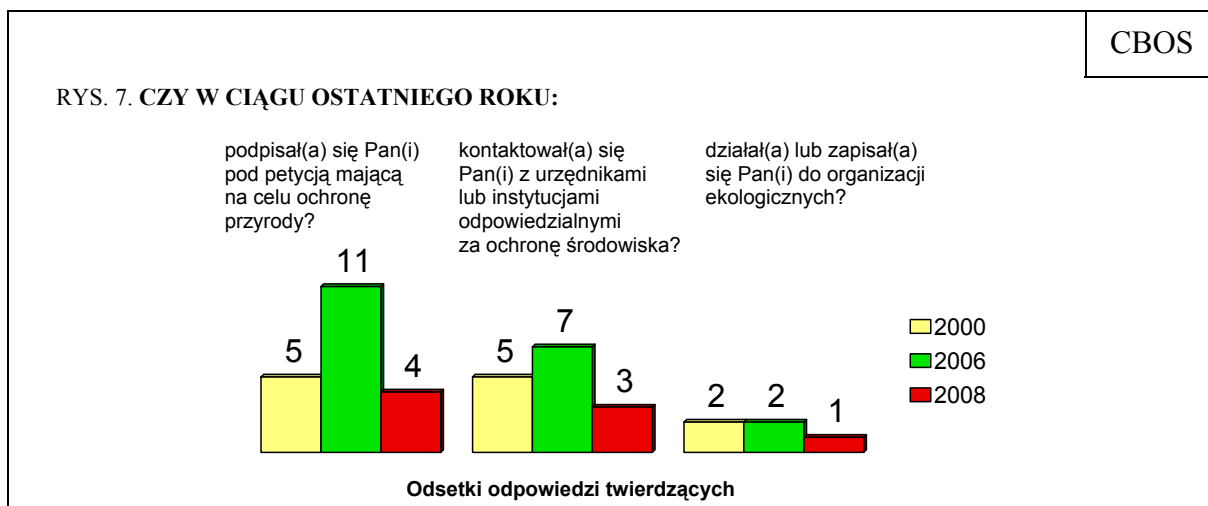
W porównaniu z wcześniejszymi pomiarami bardzo zmniejszyła się natomiast liczba osób, które starały się w ciągu ostatniego roku unikać kupowania produktów szkodliwych dla środowiska (z 54% w 2006 roku do 36% obecnie), a także zbierać śmieci napotkane w lesie, na łące czy nad rzeką (z 31% w 2006 roku do 22% obecnie).

RYS. 6. CZY W CIĄGU OSTATNIEGO ROKU:



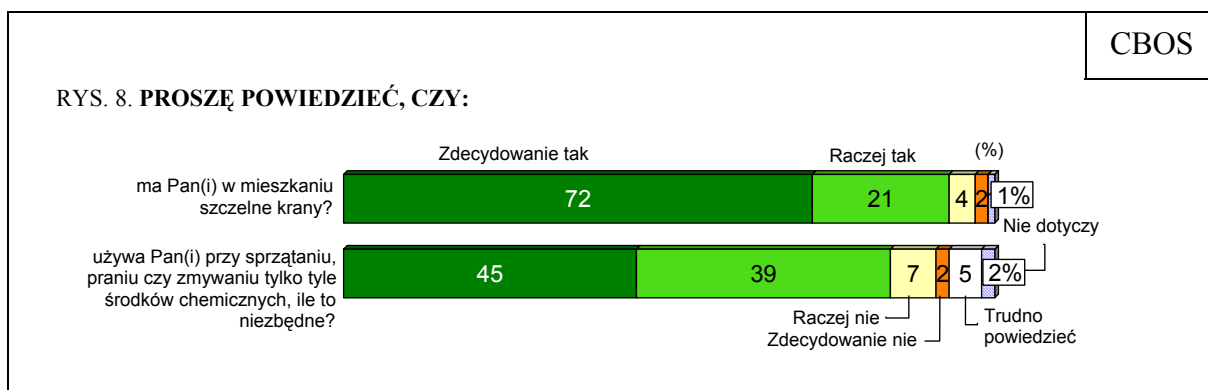
Na ogół im ankietowani są lepiej wykształceni, tym częściej deklarują unikanie kupowania produktów szkodliwych dla środowiska i uprzątnięcie śmieci z otoczenia. Większą skłonność do takich postaw notujemy też wśród przedstawicieli kadry kierowniczej i inteligencji oraz pracowników fizyczno-umysłowych. Unikanie kupowania produktów szkodliwych dla środowiska jest również wyraźnie powiązane z dobrą kondycją materialną gospodarstw – zapewne im gorsza ta kondycja, tym częściej o wyborze produktu przesądza cena, inne czynniki zaś mają mniejszy wpływ. Mniej niż przeciętnie osób, które starały się nie kupować takich produktów, znalazło się też w grupach rolników, robotników, rencistów, bezrobotnych, a także ankietowanych najmłodszych (poniżej 25 roku życia) i w wieku od 45 do 54 lat. Częściej unikały kupowania ich kobiety niż mężczyźni. Dbalność o czystość otoczenia częściej deklarowali natomiast (poza najlepiej wykształconymi) ankietowani mający wysokie dochody na osobę w rodzinie, należący do kadry kierowniczej i inteligencji, pracownicy fizyczno-umysłowi, uczniowie i studenci, a także mieszkańcy najmniejszych miast (zob. tabele aneksowe).

Znacznie mniej osób niż dwa lata temu deklaruje obecnie podpisanie się pod petycją mającą na celu ochronę przyrody (spadek z 11% do 4%) czy kontaktowanie się z urzędnikami lub instytucjami odpowiedzialnymi za ochronę środowiska (spadek z 7% do 3%). Sporadycznie zdarza się, że ktoś działa w organizacjach ekologicznych (1%).



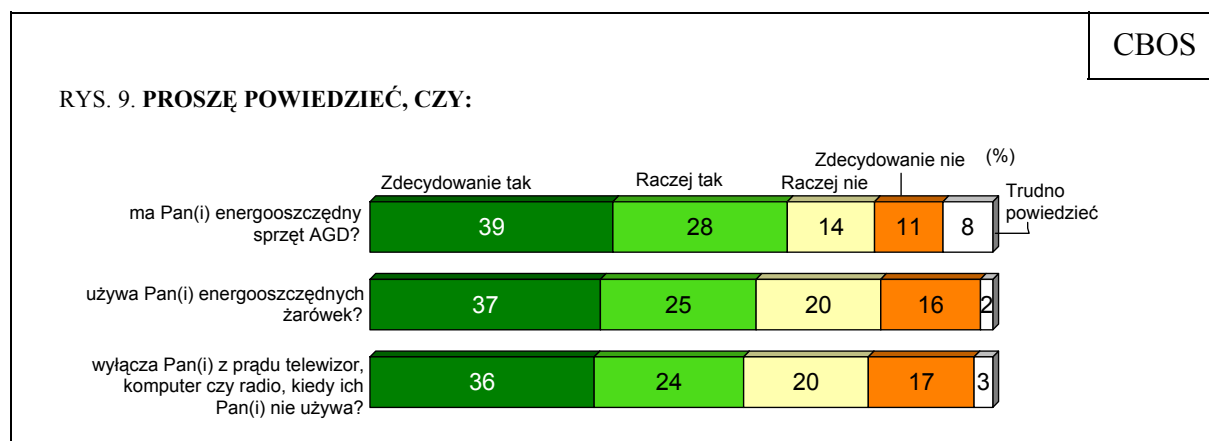
Ankietowani nieco bardziej niż przeciętnie aktywni w podejmowaniu takich działań to osoby z wyższym wykształceniem i pracujące na własny rachunek. Pod petycjami na rzecz ochrony przyrody podpisywali się też częściej niż przeciętnie mieszkańcy największych miast, uczniowie i studenci, pracownicy umysłowi niższego szczebla oraz badani dobrze oceniający swoją sytuację materialną. Natomiast o kontaktach z instytucjami odpowiedzialnymi za ochronę środowiska nieco częściej mówili respondenci należący do kadry kierowniczej i inteligencji (zob. tabele aneksowe).

Prawie wszystkie osoby biorące udział w badaniu (93%) deklarowały, że krany w ich mieszkaniach są szczelne. Zdecydowana większość ankietowanych (84%) twierdzi też, że nie nadużywa środków chemicznych przy sprzątanii, zmywaniu czy praniu, choć trzeba pamiętać, że to, ile płynu do mycia naczyń czy proszku do prania jest niezbędne, może być oceniane dość subiektywnie.



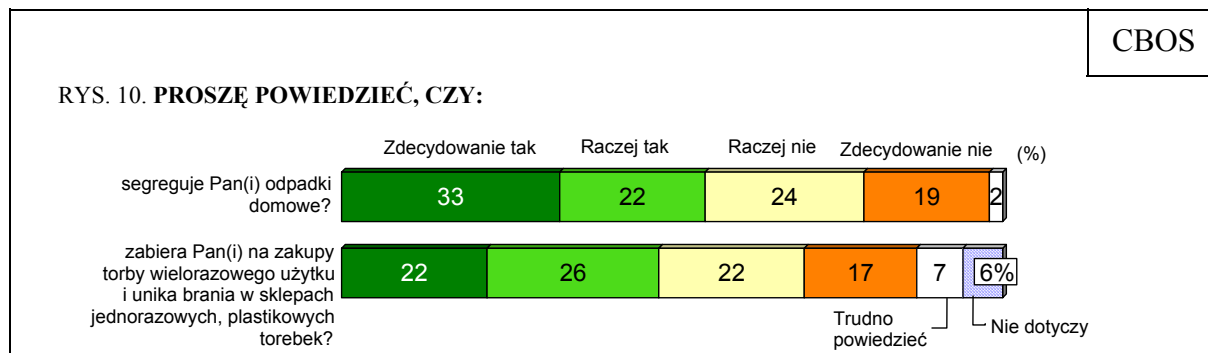
Nieszczelne krany częściej niż przeciętnie znajdują się w domach osób o niskim statusie majątkowym (źle oceniających swoją sytuację materialną) i pozycji zawodowej (bezrobotnych, robotników niewykwalifikowanych), a także mieszkańców najmniejszych miast. Z kolei na to, by przy pracach porządkowych nie przesadzać ze środkami chemicznymi, rzadziej uważają ankietowani najmlodszy (poniżej 25 roku życia), uczniowie i studenci, robotnicy niewykwalifikowani i rolnicy (zob. tabele aneksowe).

Około dwóch trzecich respondentów zadeklarowało też, że mają energooszczędny sprzęt AGD (67%) oraz używają energooszczędnych żarówek (62%). Tego rodzaju sprzętu, pozwalającego na mniejsze zużycie energii, nie używa się w domach odpowiednio 25% i 36% ankietowanych. Mimo iż aż trzy piąte badanych (60%) odpowiedziało, że wyłącza z prądu komputer telewizor czy radio, kiedy ich nie używa, znaczna część ogółu respondentów (37%) nie ma tego zwyczaju.



Bardziej powszechne korzystanie z energooszczędnych żarówek i sprzętu AGD jest związane z wysoką pozycją zawodową ankietowanych, wysokimi dochodami na osobę w ich rodzinach i dobrą oceną sytuacji materialnej, a ponadto co najmniej średnim wykształceniem oraz zamieszkiwaniem raczej w większych miastach niż na wsi czy w miasteczku. Nieużywane sprzęty elektroniczne ankietowani wyłączają z prądu tym częściej, im są starsi. Nie zwracają natomiast na to uwagi w większym od przeciętnego stopniu badani o poglądach lewicowych, uczniowie i studenci, pracownicy umysłowi niższego szczebla, robotnicy niewykwalifikowani i pracujący na własny rachunek poza rolnictwem, a ponadto respondenci mający niskie (do 500 zł) dochody na osobę w rodzinie (zob. tabele aneksowe).

Więcej niż co drugi badany (55%) deklaruje segregowanie domowych odpadków; nie robi tego 43% respondentów. Prawie połowa pytaných (48% ogółu badanych; 51% robiących zakupy) bierze ze sobą na zakupy torby wielorazowego użytku i unika używania jednorazowych torebek foliowych. Nie ma takiego zwyczaju dwie piąte ankietowanych (39%). Co siedemnasty respondent (6%) nie robi zakupów.

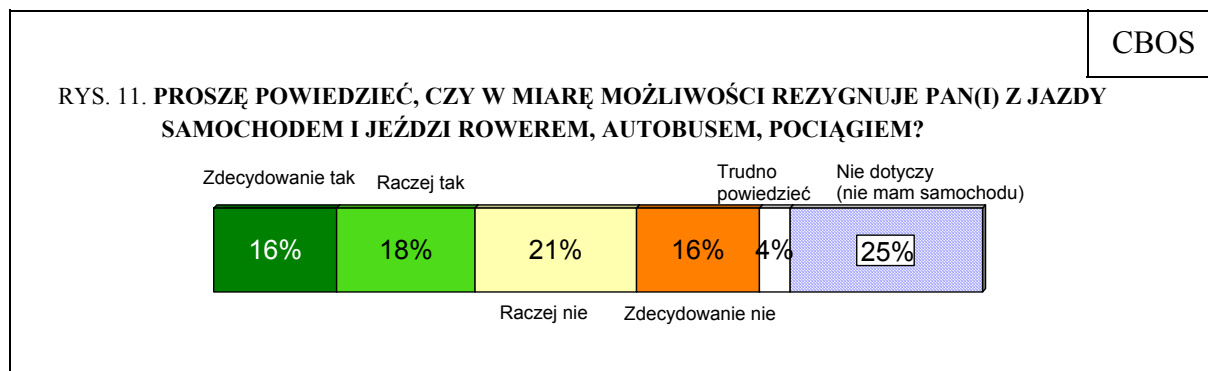


Segregowanie domowych odpadków deklarują najczęściej mieszkańcy wielkich miast (powyżej 500 tysięcy ludności), ankietowani z wyższym wykształceniem, prowadzący własną działalność gospodarczą, rolnicy, pracownicy fizyczno-umysłowi, mający bardzo niskie (do 300 zł) lub też stosunkowo wysokie (ponad 900 zł) dochody *per capita*. Natomiast rzadziej niż pozostali stosują takie rozwiązanie mieszkańcy miast średniej wielkości (20–500 tysięcy ludności), ankietowani najslabiej wykształceni, robotnicy, bezrobotni, ale też uczniowie, studenci i ogół najmłodszych badanych (poniżej 25 roku życia). Z używania jednorazowych toreb foliowych częściej rezygnują badani starsi (powyżej 54 roku życia), emeryci i renciści, mieszkańcy największych miast, osoby najbardziej zaangażowane religijnie, częściej także kobiety niż mężczyźni. Z kolei znacząco niższe od przeciętnych odsetki respondentów korzystających z toreb wielokrotnego użytku są wśród najmłodszych (poniżej 25 roku życia), uczniów i studentów, bezrobotnych, robotników niewykwalifikowanych, ankietowanych pracujących na własny rachunek poza rolnictwem, a także mających najniższe dochody na osobę w rodzinie (zob. tabele aneksowe).

Spółród osób, które mogłyby używać samochodów (25% ankietowanych zadeklaro-
wało, że ich to nie dotyczy, ale nie oznacza to, że taki odsetek Polaków nie ma samochodu²),

² Jak wynika z naszych niedawnych badań (zob. komunikat CBOS „Dobra trwałego użytku w gospodarstwach domowych”, marzec 2008), dwie piąte gospodarstw domowych (40%) nie ma samochodu – to znacznie więcej, niż wyniósł odsetek odpowiedzi „nie dotyczy” w tym sondażu. Zapewne część osób, które w ogóle nie mają samochodu, zaliczyła się do grupy tych, którzy rezygnują z jego używania na rzecz rowerów bądź komunikacji masowej.

jedna trzecia (34%) odpowiedziała, że w miarę możliwości wybiera jazdę rowerem, autobusem czy pociągiem, i niewiele więcej (37%) stwierdziło, że nie rezygnuje z jazdy samochodem.

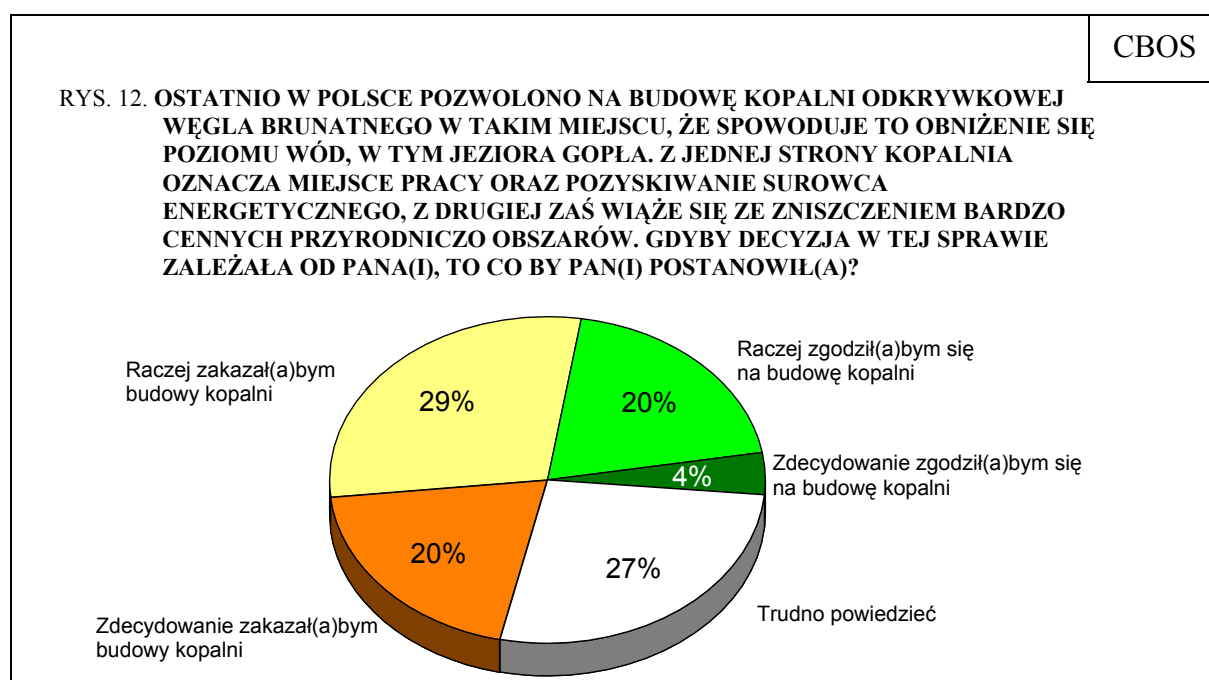


O tym, że w ogóle nie mają samochodu, najczęściej mówili ankietowani najstarsi (powyżej 64 roku życia), najslabiej wykształceni, renciści, emeryci, ale częściej niż przeciętnie także bezrobotni, osoby źle oceniające swoje warunki materialne i w ogóle nieuczestniczące w praktykach religijnych. Rzadko natomiast zdarzało się, żeby takiej odpowiedzi udzieliła osoba mająca wyższe wykształcenie, pracująca na własny rachunek poza rolnictwem, zajmująca stanowisko kierownicze bądź należąca do inteligencji.

Wśród tych, którzy zadeklarowali, że mogą korzystać z samochodów, częściej niż przeciętnie rezygnują z jego używania osoby nieaktywne zawodowo – emeryci, renciści, bezrobotni, a także uczniowie i studenci. Natomiast z własnym autem trudniej się rozstać ankietowanym o wysokiej pozycji zawodowej i najwyższych (powyżej 1200 zł) dochodach na osobę w rodzinie oraz mającym wyższe wykształcenie. Odsetek osób korzystających z samochodu jest też tym wyższy, im lepsza ocena sytuacji materialnej gospodarstwa domowego. Z auta trudniej jest zrezygnować mężczyznom niż kobietom (ale warto pamiętać, że wśród kobiet mniej jest aktywnych zawodowo), a mieszkańcom wsi trudniej niż ankietowanym mieszkającym w największych miastach (zob. tabele aneksowe).

Na koniec warto podkreślić, że wśród osób przekonanych o tym, że one same i ich rodziny mogą wpłynąć na poprawę stanu środowiska w swojej okolicy, odsetki podejmujących wszystkie wymienione wyżej działania i starających się żyć w sposób przyjazny naturze są wyższe od przeciętnych.

Jako jeszcze jeden sprawdzian nastawienia Polaków wobec przyrody postanowiliśmy potraktować stosunkowo aktualną i komentowaną w mediach sprawę kopalni odkrywkowej na cennych przyrodniczo obszarach (w okolicy Gopła). W wielkim skrócie przedstawiliśmy korzyści i zagrożenia płynące z pozwolenia na budowę takiej kopalni i poprosiliśmy ankietowanych o wyrażenie opinii w tej kwestii. Niemal połowa uczestników badania (49%), gdyby to do nich należała decyzja, wybrałaby ochronę przyrody i nie zgodziłaby się na budowę kopalni. Zwolennicy budowy okazali się o połowę mniej liczni (24%). Warto zauważyć, że stosunkowo duża grupa (27%) zadeklarowała, iż miałaby trudności z podjęciem takiej decyzji.



Ankietowanych niemających sprecyzowanego zdania w tej sprawie było na ogół tym więcej, im niższy poziom wykształcenia, starszy wiek, mniejsza miejscowość zamieszkania, gorsza ocena sytuacji materialnej; więcej było ich również wśród kobiet niż wśród mężczyzn, stosunkowo dużo także wśród rencistów, bezrobotnych i rolników. Z kolei im wyższe wykształcenie, tym wyższy odsetek ankietowanych, którzy sprzeciwiliby się powstaniu kopalni. Zwolennicy jej funkcjonowania okazali się zaś szczególnie liczni wśród uczniów i studentów oraz ogółu badanych najmłodszych (poniżej 25 roku życia), a także respondentów o niezbyt wysokiej pozycji zawodowej (robotników i pracowników fizyczno-umysłowych). Zdecydowanie liczniejsi byli także wśród mężczyzn niż wśród kobiet (zob. tabele aneksowe).

Na zakończenie warto jeszcze raz przywołać dane dotyczące ankietowanych najmłodszych. Już w poprzednim badaniu dało się zauważyć, że mniej niż przeciętnie są oni zaangażowani w działania na rzecz ochrony środowiska, ostatni sondaż zaś potwierdza tę obserwację.

Tabela 4

Postawy wobec problemów związanych ze środowiskiem naturalnym	Ogół badanych	Ankietowani w wieku 18–24 lata
	w procentach	
Duży stopień zaniepokojenia stanem środowiska naturalnego w Polsce	61	55
Duży stopień zaniepokojenia stanem środowiska naturalnego na świecie	70	72
Przekonanie o możliwości przyczynienia się do poprawy stanu środowiska w okolicy miejsca zamieszkania	46	46
Przekonanie o występowaniu problemów związanych ze stanem środowiska w okolicy miejsca zamieszkania	31	28
Zgoda na powstanie kopalni odkrywkowej mimo zagrożeń dla środowiska	24	36
Ograniczanie zużycia energii elektrycznej	79	69
Ograniczanie zużycia wody	73	62
Ograniczanie zużycia gazu	71	59
Unikanie kupowania produktów szkodliwych dla środowiska	36	29
Zbieranie śmieci w lesie, na łące, nad rzeką	22	26
Podpis pod petycją na rzecz ochrony przyrody	4	5
Kontakt z instytucjami odpowiedzialnymi za ochronę środowiska	3	2
Działanie w organizacjach ekologicznych	1	1
Posiadanie szczelnych kranów	93	93
Oszczędne używanie środków chemicznych	84	75
Posiadanie energooszczędnych sprzętów AGD	67	69
Używanie energooszczędnych żarówek	62	64
Wyłączanie nieużywanych sprzętów z prądu	60	52
Segregacja domowych odpadków	55	45
Rezygnacja z jednorazowych toreb foliowych	48	31
Rezygnacja z samochodu na rzecz roweru lub komunikacji masowej	34	36

Udział najmłodszych ankietowanych niemal we wszystkich działaniach na rzecz ochrony środowiska naturalnego, wymagających osobistego zaangażowania (ograniczenie zużycia wody, gazu, energii elektrycznej i bardziej szczegółowo – wyłączanie nieużywanego sprzętu z prądu, unikanie kupowania produktów szkodliwych dla środowiska, oszczędne używanie środków chemicznych, segregowanie śmieci, rezygnacja z używania jednorazowych toreb na zakupy) jest znacząco niższy od przeciętnego. Wyjątek stanowi większy odsetek młodych ludzi sprzątających śmieci w swoim otoczeniu, co jednak może się wiązać z udziałem w zorganizowanych „odgórnie” akcjach, jak np. wrześniowe „sprzątanie

świata”, w którym biorą udział całe szkoły. Najmłodszy badani chętniej też zgodziliby się na powstanie kopalni odkrywkowej mimo zagrożeń dla środowiska naturalnego. Trudno powiedzieć, czy to, że najmłodszy w mniejszym stopniu niepokoją się stanem przyrody w kraju oraz rzadziej dostrzegają w swoim najbliższym otoczeniu problemy z nim związane, jest przyczyną czy też skutkiem przyjętej postawy – mniej aktywnej proekologicznie niż w starszych pokoleniach.



Badanie na temat postaw proekologicznych przyniosło pewne pozorne sprzeczności. Z jednej strony – w ciągu ostatnich dwóch lat znacząco wzrosło zaniepokojenie Polaków stanem środowiska naturalnego – zarówno w kraju, jak i na świecie. Jednak – z drugiej strony – zmalało przekonanie o możliwości pozytywnego wpływu na swoje otoczenie przyrodnicze, zmniejszyło się także zaangażowanie w różnego typu proekologiczne działania. Częściowym (ale tylko częściowym) wyjaśnieniem mogą być niektóre odpowiedzi na pytanie otwarte o problemy ze stanem środowiska w miejscu zamieszkania ankietowanych. Sygnalizowano tam wprost bądź pośrednio słabość i zawodność instytucji, które zniechęcają ludzi do indywidualnej działalności na rzecz ochrony przyrody (przykładem może być brak pojemników do segregacji śmieci czy zaśmiecanie lasów, z którym mimo upływu lat nie można się uporać). Wnioski płynące z badania są tym bardziej niepokojące, że jedną z grup najmniej wyczulonych na problemy środowiska naturalnego są ankietowani najmłodszy.

Opracowała

Joanna SZCZEPAŃSKA

A N E K S

Tabela 1. W jakim stopniu stan środowiska naturalnego w naszym kraju jest powodem Pana(i) obaw i niepokoju?

(%)

	W bardzo dużym	W dużym	W niewielkim	W zasadzie w żadnym	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	16	45	28	5	6	1116
Płeć						
Mężczyźni	14	44	31	6	4	538
Kobiety	17	47	25	4	7	578
Wiek						
18-24 lata	11	44	35	6	4	158
25-34	17	47	28	4	4	211
35-44	18	45	26	7	4	193
45-54	16	47	29	4	4	193
55-64	18	43	27	5	7	176
65 lat i więcej	13	46	25	5	11	185
Miejsce zamieszkania						
Wieś	11	40	34	9	6	421
Miasto do 20 tys.	14	48	29	5	4	153
20-100 tys.	20	45	27	2	6	220
101-500 tys.	18	50	24	2	6	171
501 tys.i więcej mieszk.	21	54	18	2	5	151
Wykształcenie						
Podstawowe	9	39	30	10	11	288
Zasadnicze zawodowe	19	41	30	6	5	290
Średnie	17	52	25	3	3	376
Wyższe	18	50	28	1	3	162
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	21	50	26	1	1	81
Prac.umysł.niż.szczebła	19	48	24	2	7	117
Pracownicy fiz.- umysł.	21	48	23	3	4	77
Robotnicy wykwalifikowani	17	47	26	7	3	119
Robotnicy niewykwalifik.	23	27	38	6	6	65
Rolnicy	7	42	33	14	4	59
Pracujący na własny rach.	14	57	22	3	5	40
Bierni zawodowo						
Renciści	15	36	35	7	8	77
Emeryci	15	47	25	4	10	239
Uczniowie i studenci	11	52	33	2	1	94
Bezrobotni	8	41	36	10	5	76
Gospodynie domowe i inni	16	45	24	11	4	71
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	22	45	25	2	6	168
spółce właścicieli	19	53	22	4	1	99
prywatnych i państwa	16	44	30	5	5	233
sekt. pryw. poza rolnict.	7	42	36	10	5	55
prywatnym gosp. rolnym						
Dochody na jedną osobę						
Do 300 zł	19	43	23	7	9	45
301-500	21	39	28	6	5	118
501-900	17	46	26	7	5	238
901-1200	15	50	24	6	6	125
Powyżej 1200 zł	24	48	24	2	3	151
Ocena własnych war. mater.						
Złe	17	42	25	7	9	225
Średnie	15	46	28	5	6	491
Dobre	15	47	30	4	3	400
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	13	45	26	6	9	56
Raz w tygodniu	14	46	29	6	4	524
1-2 razy w miesiącu	17	49	25	3	6	214
Kilka razy w roku	10	45	34	4	7	204
W ogóle nie uczestniczy	30	37	18	7	8	118
Poglądy polityczne						
Lewica	18	50	26	5	3	149
Centrum	13	51	29	5	3	317
Prawica	17	44	30	5	5	367
Trudno powiedzieć	16	40	25	7	11	282

Tabela 2. W jakim stopniu stan środowiska naturalnego **na Ziemi, na całym świecie** jest powodem Pana(i) obaw i niepokoju?

(%)

	W bardzo dużym	W dużym	W niewielkim	W zasadzie w żadnym	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	23	46	19	5	7	1116
Płeć						
Mężczyźni	21	46	22	6	5	538
Kobiety	25	47	16	4	9	578
Wiek						
18-24 lata	23	49	18	5	5	158
25-34	19	53	21	5	3	211
35-44	28	44	15	6	7	193
45-54	28	44	18	4	6	193
55-64	25	43	20	5	7	176
65 lat i więcej	16	46	20	5	14	185
Miejsce zamieszkania						
Wies	17	42	25	9	7	421
Miasto do 20 tys.	20	49	21	3	7	153
20-100 tys.	26	46	19	3	7	220
101-500 tys.	30	49	12	2	8	171
501 tys. i więcej mieszk.	30	54	9	2	5	151
Wykształcenie						
Podstawowe	14	42	22	9	12	288
Zasadnicze zawodowe	25	42	21	5	7	290
Średnie	26	52	16	3	4	376
Wyższe	29	50	15	2	5	162
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	29	51	15	2	2	81
Prac.umysł.niż.szczebła	27	52	16	1	5	117
Pracownicy fiz.- umysł.	25	52	10	5	7	77
Robotnicy wykwalifikowani	26	42	21	7	5	119
Robotnicy niewykwalifik.	27	28	30	6	9	65
Rolnicy	24	40	22	9	4	59
Pracujący na własny rach.	27	46	17	3	7	40
Bierni zawodowo						
Renciści	23	40	19	8	11	77
Emeryci	19	48	19	3	11	239
Uczniowie i studenci	24	55	16	2	3	94
Bezrobotni	13	42	29	12	4	76
Gospodynie domowe i inni	21	52	14	7	6	71
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	30	46	16	2	7	168
spółce właścicieli						
prywatnych i państwa	30	49	13	3	5	99
sekt. pryw. poza rolnict.	23	44	23	5	5	233
prywatnym gosp. rolnym	26	40	24	5	5	55
Dochody na jedną osobę						
Do 300 zł	35	36	12	7	10	45
301-500	28	37	19	8	7	118
501-900	24	48	17	6	6	238
901-1200	23	52	17	2	6	125
Powyżej 1200 zł	30	49	15	2	5	151
Ocena własnych war. mater.						
Złe	26	37	19	8	10	225
Średnie	21	47	20	5	7	491
Dobre	24	51	17	3	4	400
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	21	44	15	5	15	56
Raz w tygodniu	21	47	21	5	5	524
1-2 razy w miesiącu	22	51	16	3	8	214
Kilka razy w roku	23	47	19	5	7	204
W ogóle nie uczestniczy	34	37	15	6	8	118
Poglądy polityczne						
Lewica	28	50	16	3	4	149
Centrum	21	48	22	5	4	317
Prawica	25	48	17	4	6	367
Trudno powiedzieć	20	41	20	6	13	282

Tabela 3. Czy Pan(i) lub ktoś z Pana(i) najbliższej rodziny może swoim działaniem przyczynić się do poprawy stanu środowiska w swojej miejscowości?

(%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	46	35	19	1115
Płeć				
Mężczyźni	44	40	16	537
Kobiety	48	31	21	578
Wiek				
18-24 lata	46	38	16	158
25-34	50	37	13	209
35-44	49	33	18	193
45-54	51	34	15	193
55-64	45	36	19	176
65 lat i więcej	37	33	30	185
Miejsce zamieszkania				
Wieś	45	34	21	421
Miasto do 20 tys.	46	33	21	153
20-100 tys.	45	38	17	220
101-500 tys.	47	39	14	170
501 tys.i więcej mieszk.	53	31	16	151
Wykształcenie				
Podstawowe	39	35	26	288
Zasadnicze zawodowe	42	41	16	290
Średnie	51	33	17	374
Wyższe	56	31	14	162
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier.,inteligencja	54	34	12	81
Prac.umysł.niż.szczebła	57	34	10	117
Pracownicy fiz.- umysł.	45	37	17	77
Robotnicy wykwalifikowani	46	44	11	119
Robotnicy niewykwalifik.	37	43	19	65
Rolnicy	60	17	23	59
Pracujący na własny rach.	51	41	7	40
Bierni zawodowo				
Renciści	43	29	28	77
Emeryci	40	31	29	239
Uczniowie i studenci	47	37	15	94
Bezrobotni	37	47	16	75
Gospodynie domowe i inni	50	34	16	71
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	54	34	12	168
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	44	40	16	99
sekt. pryw. poza rolnict.	47	40	13	232
prywatnym gosp. rolnym	62	21	17	55
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	44	48	8	45
301-500	48	39	13	118
501-900	42	38	20	238
901-1200	43	35	21	125
Powyżej 1200 zł	49	39	12	151
Ocena własnych war. mater.				
Złe	41	37	22	225
Średnie	47	33	20	490
Dobre	48	38	14	400
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	47	31	21	56
Raz w tygodniu	47	34	20	523
1-2 razy w miesiącu	44	34	22	214
Kilka razy w roku	48	40	12	204
W ogóle nie uczestniczy	45	38	16	118
Poglądy polityczne				
Lewica	48	43	9	149
Centrum	51	33	16	316
Prawica	48	37	15	367
Trudno powiedzieć	39	31	31	282

Tabela 4. Czy w okolicy Pana(i) miejsca zamieszkania występują jakieś problemy związane ze stanem środowiska, przyrody? 1 - Są takie problemy; 2 - Nie ma tego typu problemów; 3 - Trudno powiedzieć, nie wie

	1			2			3			Liczba osób		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Ogółem	31	56	13							1004		
Płeć												
Mężczyźni	30	60	10							481		
Kobiety	32	53	15							523		
Wiek												
18-24 lata	28	60	13							145		
25-34	32	51	17							187		
35-44	36	55	9							169		
45-54	33	60	7							170		
55-64	29	57	14							161		
65 lat i więcej	28	56	17							172		
Miejsce zamieszkania												
Wieś	22	65	14							398		
Miasto do 20 tys.	30	57	13							138		
20-100 tys.	38	48	14							196		
101-500 tys.	40	48	12							144		
501 tys.i więcej mieszk.	40	53	8							127		
Wykształcenie												
Podstawowe	24	62	15							270		
Zasadnicze zawodowe	25	64	10							267		
Średnie	36	50	14							336		
Wyższe	44	47	9							131		
Grupa społ.-zaw. pracujący												
Kadra kier.,inteligencja	55	39	6							63		
Prac.umysł.niż.szczebla	34	54	12							101		
Pracownicy fiz.- umysł.	41	48	11							69		
Robotnicy wykwalifikowani	25	66	8							107		
Robotnicy niewykwalifik.	29	48	23							56		
Rolnicy	14	81	5							59		
Pracujący na własny rach.	37	54	9							35		
Bierni zawodowo												
Renciści	34	50	16							71		
Emeryci	28	54	17							218		
Uczniowie i studenci	31	56	13							84		
Bezrobotni	22	64	14							71		
Gospodynie domowe i inni	29	62	10							67		
Pracuje w:												
inst. państw., publicznej	38	49	13							145		
spółce właścicieli												
prywatnych i państwa	34	53	13							88		
sekt. pryw. poza rolnict.	34	56	10							201		
prywatnym gosp. rolnym	9	87	4							55		
Dochody na jedną osobę												
Do 300 zł	19	71	10							45		
301-500	36	54	10							107		
501-900	33	52	15							214		
901-1200	34	54	12							111		
Powyżej 1200 zł	37	53	10							127		
Ocena własnych war. mater.												
Złe	33	51	16							202		
Średnie	30	55	14							447		
Dobre	31	60	9							356		
Udział w prakt. religijnych												
Kilka razy w tygodniu	35	50	15							50		
Raz w tygodniu	28	59	14							476		
1-2 razy w miesiącu	30	59	11							191		
Kilka razy w roku	31	58	11							185		
W ogóle nie uczestniczy	46	41	13							101		
Poglądy polityczne												
Lewica	41	49	10							129		
Centrum	31	59	10							281		
Prawica	34	57	10							326		
Trudno powiedzieć	23	56	21							266		

Tabela 5. Czy w ciągu ostatniego roku starał(a) się Pan(i) ograniczyć zużycie wody w swoim domu?

(%)

	Tak	Nie	Liczba osób
Ogółem	73	27	1115
Płeć			
Mężczyźni	73	27	537
Kobiety	73	27	578
Wiek			
18-24 lata	62	38	157
25-34	73	27	211
35-44	75	25	193
45-54	75	25	193
55-64	72	28	176
65 lat i więcej	79	21	185
Miejsce zamieszkania			
Wieś	70	30	420
Miasto do 20 tys.	72	28	153
20-100 tys.	73	27	220
101-500 tys.	82	18	171
501 tys.i więcej mieszk.	72	28	151
Wykształcenie			
Podstawowe	69	31	288
Zasadnicze zawodowe	72	28	290
Średnie	73	27	374
Wyższe	82	18	162
Grupa społ.-zaw. pracujący			
Kadra kier., inteligencja	85	15	81
Prac.umysł.niż.szczebła	74	26	117
Pracownicy fiz.- umysł.	75	25	77
Robotnicy wykwalifikowani	70	30	119
Robotnicy niewykwalifik.	63	37	63
Rolnicy	63	37	59
Pracujący na własny rach.	70	30	40
Bierni zawodowo			
Renciści	70	30	77
Emeryci	77	23	239
Uczniowie i studenci	70	30	94
Bezrobotni	78	22	76
Gospodynie domowe i inni	68	32	71
Pracuje w:			
inst. państw., publicznej	81	19	168
spółce właścicieli			
prywatnych i państwa	70	30	99
sekt. pryw. poza rolnict.	67	33	232
prywatnym gosp. rolnym	64	36	55
Dochody na jedną osobę			
Do 300 zł	71	29	45
301-500	68	32	117
501-900	71	29	238
901-1200	78	22	125
Powyżej 1200 zł	77	23	151
Ocena własnych war. mater.			
Złe	76	24	225
Średnie	72	28	490
Dobre	72	28	400
Udział w prakt. religijnych			
Kilka razy w tygodniu	70	30	56
Raz w tygodniu	74	26	524
1-2 razy w miesiącu	71	29	213
Kilka razy w roku	71	29	204
W ogóle nie uczestniczy	75	25	118
Poglądy polityczne			
Lewica	69	31	149
Centrum	71	29	317
Prawica	75	25	365
Trudno powiedzieć	74	26	282

Tabela 6. Czy w ciągu ostatniego roku starał(a) się Pan(i) ograniczać zużycie energii elektrycznej w swoim domu?

(%)

	Tak	Nie	Liczba osób
Ogółem	79	21	1115
Płeć			
Mężczyźni	78	22	537
Kobiety	79	21	578
Wiek			
18-24 lata	69	31	157
25-34	79	21	211
35-44	78	22	193
45-54	80	20	193
55-64	81	19	176
65 lat i więcej	84	16	185
Miejsce zamieszkania			
Wieś	78	22	420
Miasto do 20 tys.	78	22	153
20-100 tys.	79	21	220
101-500 tys.	81	19	171
501 tys.i więcej mieszk.	78	22	151
Wykształcenie			
Podstawowe	77	23	288
Zasadnicze zawodowe	76	24	290
Średnie	78	22	374
Wyższe	87	13	162
Grupa społ.-zaw. pracujący			
Kadra kier., inteligencja	87	13	81
Prac.umysł.niż.szczebła	77	23	117
Pracownicy fiz.- umysł.	79	21	77
Robotnicy wykwalifikowani	77	23	119
Robotnicy niewykwalifik.	77	23	63
Rolnicy	70	30	59
Pracujący na własny rach.	78	22	40
Bierni zawodowo			
Renciści	80	20	77
Emeryci	84	16	239
Uczniowie i studenci	77	23	94
Bezrobotni	75	25	76
Gospodynie domowe i inni	72	28	71
Pracuje w:			
inst. państw., publicznej	84	16	168
spółce właścicieli			
prywatnych i państwa	76	24	99
sekt. pryw. poza rolnict.	74	26	232
prywatnym gosp. rolnym	77	23	55
Dochody na jedną osobę			
Do 300 zł	76	24	45
301-500	75	25	117
501-900	78	22	238
901-1200	88	12	125
Powyżej 1200 zł	81	19	151
Ocena własnych war. mater.			
Złe	81	19	225
Średnie	79	21	490
Dobre	78	22	400
Udział w prakt. religijnych			
Kilka razy w tygodniu	79	21	56
Raz w tygodniu	80	20	524
1-2 razy w miesiącu	78	22	213
Kilka razy w roku	74	26	204
W ogóle nie uczestniczy	80	20	118
Poglądy polityczne			
Lewica	74	26	149
Centrum	78	22	317
Prawica	79	21	365
Trudno powiedzieć	81	19	282

Tabela 7. Czy w ciągu ostatniego roku unikał(a) Pan(i)
kupowania produktów szkodliwych dla środowiska?

(%)

	Tak	Nie	Liczba osób
Ogółem	36	64	1109
Płeć			
Mężczyźni	29	71	535
Kobiety	42	58	574
Wiek			
18-24 lata	29	71	157
25-34	39	61	211
35-44	39	61	191
45-54	31	69	193
55-64	41	59	173
65 lat i więcej	35	65	185
Miejsce zamieszkania			
Wieś	30	70	418
Miasto do 20 tys.	38	62	152
20-100 tys.	39	61	219
101-500 tys.	41	59	170
501 tys.i więcej mieszk.	37	63	149
Wykształcenie			
Podstawowe	25	75	288
Zasadnicze zawodowe	32	68	288
Średnie	41	59	371
Wyższe	50	50	162
Grupa społ.-zaw. pracujący			
Kadra kier., inteligencja	53	47	81
Prac.umysł.niż.szczebła	34	66	117
Pracownicy fiz.- umysł.	41	59	75
Robotnicy wykwalifikowani	31	69	119
Robotnicy niewykwalifik.	29	71	62
Rolnicy	21	79	59
Pracujący na własny rach.	40	60	40
Bierni zawodowo			
Renciści	28	72	77
Emeryci	39	61	237
Uczniowie i studenci	34	66	94
Bezrobotni	31	69	76
Gospodynie domowe i inni	43	57	71
Pracuje w:			
inst. państw., publicznej	41	59	167
spółce właścicieli			
prywatnych i państwa	31	69	98
sekt. pryw. poza rolnict.	35	65	231
prywatnym gosp. rolnym	26	74	55
Dochody na jedną osobę			
Do 300 zł	31	69	44
301-500	32	68	117
501-900	37	63	238
901-1200	39	61	123
Powyżej 1200 zł	45	55	150
Ocena własnych war. mater.			
Złe	31	69	224
Średnie	37	63	485
Dobre	37	63	400
Udział w prakt. religijnych			
Kilka razy w tygodniu	40	60	56
Raz w tygodniu	36	64	522
1-2 razy w miesiącu	37	63	213
Kilka razy w roku	34	66	203
W ogóle nie uczestniczy	32	68	116
Poglądy polityczne			
Lewica	37	63	147
Centrum	37	63	315
Prawica	40	60	363
Trudno powiedzieć	29	71	282

Tabela 8. Czy w ciągu ostatniego roku podpisał(a) się Pan(i) pod petycją mającą na celu ochronę przyrody?

(%)

	Tak	Nie	Liczba osób
Ogółem	4	96	1115
Płeć			
Mężczyźni	5	95	537
Kobiety	4	96	578
Wiek			
18-24 lata	5	95	157
25-34	7	93	211
35-44	3	97	193
45-54	5	95	193
55-64	3	97	176
65 lat i więcej	4	96	185
Miejsce zamieszkania			
Wieś	4	96	420
Miasto do 20 tys.	4	96	153
20-100 tys.	4	96	220
101-500 tys.	4	96	171
501 tys.i więcej mieszk.	7	93	151
Wykształcenie			
Podstawowe	5	95	288
Zasadnicze zawodowe	4	96	290
Średnie	4	96	374
Wyższe	7	93	162
Grupa społ.-zaw. pracujący			
Kadra kier., inteligencja	6	94	81
Prac.umysł.niż.szczebła	7	93	117
Pracownicy fiz.- umysł.	2	98	77
Robotnicy wykwalifikowani	2	98	119
Robotnicy niewykwalifik.	6	94	63
Rolnicy	0	100	59
Pracujący na własny rach.	11	89	40
Bierni zawodowo			
Renciści	5	95	77
Emeryci	4	96	239
Uczniowie i studenci	7	93	94
Bezrobotni	5	95	76
Gospodynie domowe i inni	0	100	71
Pracuje w:			
inst. państw., publicznej	5	95	168
spółce właścicieli			
prywatnych i państwa	4	96	99
sekt. pryw. poza rolnict.	6	94	232
prywatnym gosp. rolnym	3	97	55
Dochody na jedną osobę			
Do 300 zł	6	94	45
301-500	7	93	117
501-900	4	96	238
901-1200	4	96	125
Powyżej 1200 zł	6	94	151
Ocena własnych war. mater.			
Złe	2	98	225
Średnie	3	97	490
Dobre	8	92	400
Udział w prakt. religijnych			
Kilka razy w tygodniu	2	98	56
Raz w tygodniu	4	96	524
1-2 razy w miesiącu	4	96	213
Kilka razy w roku	7	93	204
W ogóle nie uczestniczy	6	94	118
Poglądy polityczne			
Lewica	4	96	149
Centrum	5	95	317
Prawica	5	95	365
Trudno powiedzieć	4	96	282

Tabela 9. Czy używa Pan(i) przy sprzątananiu, praniu czy zmywaniu tylko tyle środków chemicznych, ile to niezbędne?

(%)

	Zdecydowa- nie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowa- nie nie	Trudno powiedzieć	Nie dotyczy	Liczba osób
Ogółem	45	39	7	2	5	2	1116
Płeć							
Mężczyźni	39	40	8	2	8	3	538
Kobiety	51	38	6	2	2	0	578
Wiek							
18-24 lata	30	45	13	3	9	0	158
25-34	42	41	8	2	6	2	211
35-44	46	40	7	2	4	0	193
45-54	43	44	4	1	5	3	193
55-64	50	38	6	1	2	3	176
65 lat i więcej	58	28	5	3	5	2	185
Miejsce zamieszkania							
Wieś	40	42	9	2	5	2	421
Miasto do 20 tys.	40	40	7	2	9	2	153
20-100 tys.	53	33	5	2	4	2	220
101-500 tys.	50	37	7	0	5	1	171
501 tys.i więcej mieszk.	46	40	6	2	3	2	151
Wykształcenie							
Podstawowe	42	36	8	3	9	3	288
Zasadnicze zawodowe	46	37	6	2	5	3	290
Średnie	45	42	8	1	3	1	376
Wyższe	49	41	3	2	3	1	162
Grupa społ.-zaw. pracujący							
Kadra kier., inteligencja	48	44	2	2	4	0	81
Prac.umysł.niż.szczębla	50	38	8	2	2	0	117
Pracownicy fiz.- umysł.	42	50	4	3	0	2	77
Robotnicy wykwalifikowani	46	43	3	2	4	2	119
Robotnicy niewykwalifik.	36	27	13	5	13	6	65
Rolnicy	40	35	17	0	8	0	59
Pracujący na własny rach.	34	52	4	0	7	3	40
Bierni zawodowo							
Renciści	45	40	6	1	5	2	77
Emeryci	55	31	6	2	4	3	239
Uczniowie i studenci	28	47	11	1	12	0	94
Bezrobotni	42	43	6	0	6	3	76
Gospodynie domowe i inni	47	36	8	4	5	0	71
Pracuje w:							
inst. państw., publicznej	50	35	9	3	2	1	168
spółce właścicieli							
prywatnych i państwa	54	35	3	2	3	3	99
sekt. pryw. poza rolnict.	35	49	5	2	8	2	233
prywatnym gosp. rolnym	43	33	14	0	6	4	55
Dochody na jedną osobę							
Do 300 zł	30	50	5	0	5	9	45
301-500	49	35	4	2	6	3	118
501-900	49	37	7	1	4	2	238
901-1200	56	29	7	3	3	1	125
Powyżej 1200 zł	49	40	5	2	3	1	151
Ocena własnych war. mater.							
Złe	47	35	6	2	7	3	225
Średnie	44	41	8	1	4	2	491
Dobre	45	40	6	2	5	1	400
Udział w prakt. religijnych							
Kilka razy w tygodniu	48	36	7	3	5	0	56
Raz w tygodniu	47	39	7	1	5	1	524
1-2 razy w miesiącu	45	39	6	2	7	1	214
Kilka razy w roku	38	42	8	3	5	5	204
W ogóle nie uczestniczy	47	37	4	5	4	3	118
Poglądy polityczne							
Lewica	43	44	6	3	3	1	149
Centrum	44	39	7	1	7	2	317
Prawica	49	37	8	1	3	2	367
Trudno powiedzieć	42	39	6	3	7	2	282

Tabela 10. Czy używa Pan(i) energooszczędnych żarówek?

(%)

	Zdecydowa- nie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowa- nie nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	37	25	20	16	2	1115
Płeć						
Mężczyźni	35	26	22	15	1	537
Kobiety	39	24	17	17	4	578
Wiek						
18-24 lata	38	26	26	8	2	158
25-34	35	25	23	15	2	211
35-44	44	32	13	11	1	193
45-54	32	23	21	22	2	193
55-64	37	23	21	16	3	175
65 lat i więcej	37	20	14	24	5	185
Miejsce zamieszkania						
Wieś	30	24	24	19	4	420
Miasto do 20 tys.	30	27	21	20	2	153
20-100 tys.	45	23	16	14	1	220
101-500 tys.	47	25	17	12	0	171
501 tys.i więcej mieszk.	41	28	15	12	3	151
Wykształcenie						
Podstawowe	32	21	23	20	5	287
Zasadnicze zawodowe	30	28	22	18	1	290
Średnie	41	24	19	14	2	376
Wyższe	51	26	12	9	2	162
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier.,inteligencja	56	25	8	9	2	81
Prac.umysł.niż.szczebła	45	24	18	10	3	117
Pracownicy fiz.- umysł.	38	22	26	13	1	77
Robotnicy wykwalifikowani	31	23	30	15	0	119
Robotnicy niewykwalifik.	29	23	29	19	0	65
Rolnicy	23	29	21	27	0	59
Pracujący na własny rach.	40	25	18	17	0	40
Bierni zawodowo						
Renciści	26	24	24	21	5	77
Emeryci	41	23	13	19	4	239
Uczniowie i studenci	42	32	18	5	3	94
Bezrobotni	24	21	25	23	7	75
Gospodynie domowe i inni	36	32	16	17	0	71
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	46	23	17	11	3	168
spółce właścicieli						
prywatnych i państwa	42	22	20	15	1	99
sekt. pryw. poza rolnict.	35	24	26	14	1	233
prywatnym gosp. rolnym	31	28	19	22	0	55
Dochody na jedną osobę						
Do 300 zł	22	30	24	21	3	44
301-500	28	30	20	22	1	118
501-900	39	23	16	19	4	238
901-1200	43	18	21	16	1	125
Powyżej 1200 zł	46	23	16	14	1	151
Ocena własnych war. mater.						
Złe	29	23	18	26	4	224
Średnie	35	28	21	13	3	491
Dobre	44	22	19	14	2	400
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	43	19	17	12	9	56
Raz w tygodniu	40	27	18	14	1	524
1-2 razy w miesiącu	39	22	22	14	4	214
Kilka razy w roku	28	29	21	20	2	204
W ogóle nie uczestniczy	36	16	20	24	5	117
Poglądy polityczne						
Lewica	46	26	17	10	0	149
Centrum	36	26	22	15	2	316
Prawica	38	27	18	15	2	367
Trudno powiedzieć	32	20	20	22	5	282

Tabela 11. Czy wyłącza Pan(i) z prądu telewizor, komputer czy radio, kiedy ich Pan(i) nie używa?

(%)

	Zdecydowa- nie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowa- nie nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	36	24	20	17	3	1114
Płeć						
Mężczyźni	37	23	23	16	2	536
Kobiety	36	26	18	18	3	578
Wiek						
18-24 lata	27	25	24	20	4	158
25-34	29	25	23	19	3	211
35-44	32	25	22	18	3	193
45-54	38	24	18	18	2	193
55-64	37	27	20	14	2	174
65 lat i więcej	55	18	12	14	1	185
Miejsce zamieszkania						
Wieś	38	26	17	16	3	420
Miasto do 20 tys.	33	29	20	18	1	152
20-100 tys.	38	19	19	21	2	220
101-500 tys.	35	19	27	16	3	171
501 tys.i więcej mieszk.	34	26	21	16	2	151
Wykształcenie						
Podstawowe	38	28	13	18	3	286
Zasadnicze zawodowe	34	28	20	16	1	290
Średnie	33	20	26	18	2	376
Wyższe	43	20	17	15	4	162
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	40	20	21	17	4	81
Prac.umysł.niż.szczebła	32	19	27	17	5	117
Pracownicy fiz.- umysł.	28	31	16	24	1	77
Robotnicy wykwalifikowani	38	21	27	13	1	119
Robotnicy niewykwalifik.	30	20	18	26	5	65
Rolnicy	36	34	4	23	3	59
Pracujący na własny rach.	32	19	25	23	0	40
Bierni zawodowo						
Renciści	31	31	19	19	0	77
Emeryci	51	22	14	12	1	239
Uczniowie i studenci	27	26	25	17	4	94
Bezrobotni	35	31	23	9	2	74
Gospodynie domowe i inni	26	24	25	21	4	71
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	37	17	25	17	4	168
spółce właścicieli						
prywatnych i państwa	40	24	16	21	0	99
sekt. pryw. poza rolnict.	28	26	24	19	3	233
prywatnym gosp. rolnym	35	31	5	27	3	55
Dochody na jedną osobę						
Do 300 zł	21	34	17	25	3	44
301-500	32	23	23	21	2	118
501-900	41	24	18	16	1	238
901-1200	42	18	18	19	3	125
Powyżej 1200 zł	41	20	24	13	2	151
Ocena własnych war. mater.						
Złe	36	23	19	18	3	223
Średnie	39	25	19	16	1	491
Dobre	33	24	22	18	3	400
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	42	26	11	17	5	56
Raz w tygodniu	38	27	18	14	2	524
1-2 razy w miesiącu	34	27	21	16	2	214
Kilka razy w roku	36	18	25	20	2	203
W ogóle nie uczestniczy	33	17	20	26	4	117
Poglądy polityczne						
Lewica	32	23	24	17	4	149
Centrum	35	25	20	17	3	315
Prawica	40	23	20	16	1	367
Trudno powiedzieć	34	25	18	19	3	282

Tabela 12. Czy segreguje Pan(i) odpadki domowe?

(%)

	Zdecydowa- nie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowa- nie nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	33	22	24	19	2	1113
Płeć						
Mężczyźni	31	23	26	18	2	537
Kobiety	35	22	21	20	2	576
Wiek						
18-24 lata	27	18	28	25	2	158
25-34	26	27	27	18	2	209
35-44	34	25	19	19	3	193
45-54	36	24	23	16	1	193
55-64	38	20	20	19	3	176
65 lat i więcej	38	17	24	19	2	183
Miejsce zamieszkania						
Wieś	34	25	23	16	2	420
Miasto do 20 tys.	35	21	21	21	2	151
20-100 tys.	32	17	27	22	2	220
101-500 tys.	28	17	27	23	3	171
501 tys.i więcej mieszk.	35	30	17	17	2	150
Wykształcenie						
Podstawowe	31	20	26	21	3	285
Zasadnicze zawodowe	30	26	23	20	1	290
Średnie	36	20	22	20	2	376
Wyższe	36	24	23	14	3	162
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier.,inteligencja	36	23	24	14	3	81
Prac.umysł.niż.szczebła	38	19	22	18	3	117
Pracownicy fiz.- umysł.	28	33	23	16	0	77
Robotnicy wykwalifikowani	33	20	28	18	1	119
Robotnicy niewykwalifik.	23	21	29	23	4	65
Rolnicy	42	21	23	14	0	59
Pracujący na własny rach.	28	32	20	18	2	40
Bierni zawodowo						
Renciści	28	28	26	18	0	75
Emeryci	39	19	21	18	3	237
Uczniowie i studenci	26	18	29	25	1	94
Bezrobotni	31	17	24	23	5	76
Gospodynie domowe i inni	27	31	15	26	2	71
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	38	19	24	17	3	167
spółce właścicieli						
prywatnych i państwa	45	23	11	19	2	99
sekt. pryw. poza rolnict.	25	25	30	18	2	233
prywatnym gosp. rolnym	44	20	21	15	0	55
Dochody na jedną osobę						
Do 300 zł	33	31	14	18	3	45
301-500	38	21	21	19	1	118
501-900	30	22	27	20	2	237
901-1200	39	23	19	17	2	124
Powyżej 1200 zł	38	22	19	20	1	151
Ocena własnych war. mater.						
Złe	32	21	23	22	3	224
Średnie	32	24	24	18	2	490
Dobre	35	21	24	19	2	399
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	32	22	23	22	2	55
Raz w tygodniu	35	22	26	16	2	524
1-2 razy w miesiącu	29	29	19	20	3	214
Kilka razy w roku	31	20	22	24	2	203
W ogóle nie uczestniczy	35	16	23	23	3	117
Poglądy polityczne						
Lewica	38	21	23	17	1	149
Centrum	35	21	24	18	3	317
Prawica	34	22	25	18	1	365
Trudno powiedzieć	28	25	21	24	3	281

Tabela 13. Czy zabiera Pan(i) na zakupy torby wielorazowego użytku i unika brania w sklepach jednorazowych, plastikowych torebek?

(%)

	Zdecydowa- nie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowa- nie nie	Trudno powiedzieć	Nie dotyczy	Liczba osób
Ogółem	22	26	22	17	7	6	1116
Płeć							
Mężczyźni	16	22	25	21	8	8	538
Kobiety	28	29	19	14	7	4	578
Wiek							
18-24 lata	11	20	33	21	10	5	158
25-34	17	27	25	20	6	5	211
35-44	23	25	24	18	7	3	193
45-54	20	25	19	23	9	3	193
55-64	31	32	15	11	7	4	176
65 lat i więcej	31	24	15	11	5	14	185
Miejsce zamieszkania							
Wieś	19	23	24	19	7	7	421
Miasto do 20 tys.	18	28	20	20	8	7	153
20-100 tys.	20	32	20	15	7	5	220
101-500 tys.	29	21	27	13	8	2	171
501 tys.i więcej mieszk.	32	26	13	16	7	5	151
Wykształcenie							
Podstawowe	21	24	17	14	10	14	288
Zasadnicze zawodowe	20	25	24	19	7	5	290
Średnie	25	28	22	18	5	2	376
Wyższe	21	26	26	17	9	0	162
Grupa społ.-zaw. pracujący							
Kadra kier., inteligencja	24	31	18	19	9	0	81
Prac.umysł.niż.szczębla	23	22	31	18	6	0	117
Pracownicy fiz.- umysł.	23	33	17	20	6	2	77
Robotnicy wykwalifikowani	23	23	25	15	7	7	119
Robotnicy niewykwalifik.	14	18	19	29	10	10	65
Rolnicy	16	30	20	15	11	8	59
Pracujący na własny rach.	13	22	27	34	0	4	40
Bierni zawodowo							
Renciści	24	33	17	9	11	6	77
Emeryci	34	25	16	11	6	9	239
Uczniowie i studenci	10	23	34	17	8	7	94
Bezrobotni	12	24	23	23	10	8	76
Gospodynie domowe i inni	22	28	21	20	8	1	71
Pracuje w:							
inst. państw., publicznej	24	19	27	23	5	2	168
spółce właścicieli							
prywatnych i państwa	25	26	20	20	8	3	99
sekt. pryw. poza rolnict.	18	26	24	19	7	5	233
prywatnym gosp. rolnym	14	33	23	16	9	5	55
Dochody na jedną osobę							
Do 300 zł	7	26	25	32	4	4	45
301-500	19	26	13	26	7	8	118
501-900	26	33	18	10	8	5	238
901-1200	35	22	17	13	7	5	125
Powyżej 1200 zł	27	24	27	16	4	2	151
Ocena własnych war. mater.							
Złe	20	23	15	22	10	9	225
Średnie	20	28	23	16	6	7	491
Dobre	26	24	24	16	7	2	400
Udział w prakt. religijnych							
Kilka razy w tygodniu	30	38	10	15	4	3	56
Raz w tygodniu	24	27	23	15	7	5	524
1-2 razy w miesiącu	19	26	28	13	9	6	214
Kilka razy w roku	19	24	17	25	8	6	204
W ogóle nie uczestniczy	25	18	20	21	7	10	118
Poglądy polityczne							
Lewica	27	26	26	15	3	3	149
Centrum	21	25	23	17	9	5	317
Prawica	26	25	21	16	6	5	367
Trudno powiedzieć	16	27	19	20	10	8	282

Tabela 14. Czy w miarę możliwości rezygnuje Pan(i) z jazdy samochodem i jeździ rowerem, autobusem, pociągiem?

(%)

	Zdecydowa- nie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowa- nie nie	Trudno powiedzieć	Nie dotyczy	Liczba osób
Ogółem	16	18	21	16	4	25	1116
Płeć							
Mężczyźni	15	19	25	17	3	20	538
Kobiety	16	18	17	15	5	29	578
Wiek							
18-24 lata	14	22	23	11	5	26	158
25-34	15	20	26	23	4	12	211
35-44	18	22	24	20	2	13	193
45-54	19	15	23	19	4	20	193
55-64	17	20	17	13	5	29	176
65 lat i więcej	10	14	11	9	4	53	185
Miejsce zamieszkania							
Wieś	13	19	23	15	3	27	421
Miasto do 20 tys.	13	20	19	17	4	27	153
20-100 tys.	17	18	20	15	5	25	220
101-500 tys.	19	18	18	19	3	23	171
501 tys.i więcej mieszk.	20	20	19	18	5	18	151
Wykształcenie							
Podstawowe	10	17	13	10	3	48	288
Zasadnicze zawodowe	19	16	24	18	4	19	290
Średnie	18	21	22	16	4	19	376
Wyższe	15	21	26	24	4	10	162
Grupa społ.-zaw. pracujący							
Kadra kier., inteligencja	14	22	27	30	1	5	81
Prac.umysł.niż.szczebła	18	20	25	23	4	11	117
Pracownicy fiz.- umysł.	18	14	29	18	2	18	77
Robotnicy wykwalifikowani	26	18	27	16	2	10	119
Robotnicy niewykwalifik.	16	15	27	12	2	28	65
Rolnicy	16	18	31	7	5	23	59
Pracujący na własny rach.	13	20	21	37	0	9	40
Bierni zawodowo							
Renciści	10	15	7	16	6	47	77
Emeryci	15	17	13	10	5	40	239
Uczniowie i studenci	14	22	23	9	4	29	94
Bezrobotni	10	21	16	10	5	38	76
Gospodynie domowe i inni	12	21	15	27	5	19	71
Pracuje w:							
inst. państw., publicznej	20	18	24	21	2	14	168
spółce właścicieli							
prywatnych i państwa	23	18	23	23	1	12	99
sekt. pryw. poza rolnict.	15	19	29	21	3	13	233
prywatnym gosp. rolnym	19	20	33	9	6	13	55
Dochody na jedną osobę							
Do 300 zł	7	31	20	12	0	30	45
301-500	21	14	15	16	4	29	118
501-900	19	16	14	15	3	32	238
901-1200	15	18	19	15	5	28	125
Powyżej 1200 zł	13	17	27	24	3	16	151
Ocena własnych war. mater.							
Złe	14	14	10	11	4	47	225
Średnie	17	19	22	13	4	24	491
Dobre	15	20	25	23	3	14	400
Udział w prakt. religijnych							
Kilka razy w tygodniu	13	23	12	17	5	31	56
Raz w tygodniu	16	20	22	17	4	22	524
1-2 razy w miesiącu	17	15	25	14	3	26	214
Kilka razy w roku	14	20	21	20	5	21	204
W ogóle nie uczestniczy	17	15	10	13	4	41	118
Poglądy polityczne							
Lewica	16	26	18	19	2	19	149
Centrum	13	20	21	18	5	23	317
Prawica	19	18	22	16	3	22	367
Trudno powiedzieć	14	14	19	14	5	34	282

Tabela 15. Ostatnio w Polsce pozwolono na budowę kopalni odkrywkowej węgla brunatnego w takim miejscu, że spowoduje to obniżenie się poziomu wód, w tym jeziora Gopła. Z jednej strony powstanie kopalni oznacza miejsca pracy oraz pozyskiwanie surowca energetycznego, z drugiej zaś wiąże się ze zniszczeniem bardzo cennych przyrodniczo obszarów. Gdyby decyzja w tej sprawie zależała od Pana(i), to co by Pan(i) postanowił(a)? 1 - Zdecydowanie zgodził(a)bym się na budowę kopalni; 2 - Raczej zgodził(a)bym się na budowę kopalni; 3 - Raczej zakazał(a)bym budowy kopalni; 4 - Zdecydowanie zakazał(a)bym budowy kopalni

(%)

	1	2	3	4	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	4	20	29	20	27	1116
Płeć						
Mężczyźni	6	24	27	20	22	538
Kobiety	2	17	30	20	31	578
Wiek						
18-24 lata	7	29	30	15	19	158
25-34	2	22	36	23	18	211
35-44	4	17	32	19	28	193
45-54	5	22	25	20	29	193
55-64	6	19	26	23	25	176
65 lat i więcej	4	13	22	20	41	185
Miejsce zamieszkania						
Wieś	2	20	30	18	30	421
Miasto do 20 tys.	6	23	23	22	26	153
20-100 tys.	5	19	26	22	27	220
101-500 tys.	5	18	30	22	25	171
501 tys.i więcej mieszk.	7	22	32	18	21	151
Wykształcenie						
Podstawowe	4	18	22	18	38	288
Zasadnicze zawodowe	6	23	27	20	25	290
Średnie	4	19	30	22	24	376
Wyższe	3	21	39	18	18	162
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier.,inteligencja	4	21	42	18	15	81
Prac.umysł.niż.szczebla	1	15	36	23	24	117
Pracownicy fiz.- umysł.	4	26	32	18	20	77
Robotnicy wykwalifikowani	6	26	21	23	24	119
Robotnicy niewykwalifik.	4	26	26	20	25	65
Rolnicy	5	19	32	14	31	59
Pracujący na własny rach.	7	14	32	22	25	40
Bierni zawodowo						
Renciści	4	19	27	21	29	77
Emeryci	4	15	24	20	37	239
Uczniowie i studenci	8	32	29	17	14	94
Bezrobotni	3	20	22	23	32	76
Gospodynie domowe i inni	4	12	31	21	32	71
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	2	21	37	18	22	168
spółce właścicieli						
prywatnych i państwa	9	17	32	24	18	99
sekt. pryw. poza rolnict.	4	24	29	23	21	233
prywatnym gosp. rolnym	5	22	32	21	20	55
Dochody na jedną osobę						
Do 300 zł	6	22	24	23	25	45
301-500	5	24	20	20	31	118
501-900	6	14	30	24	26	238
901-1200	2	18	29	17	33	125
Powyżej 1200 zł	5	21	30	24	21	151
Ocena własnych war. mater.						
Złe	5	19	19	21	36	225
Średnie	3	18	30	21	27	491
Dobre	5	23	31	18	21	400
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	2	24	23	14	38	56
Raz w tygodniu	4	20	30	20	26	524
1-2 razy w miesiącu	3	20	31	15	31	214
Kilka razy w roku	5	22	27	24	22	204
W ogóle nie uczestniczy	8	16	24	25	26	118
Poglądy polityczne						
Lewica	3	23	29	21	24	149
Centrum	6	23	28	20	23	317
Prawica	5	20	31	23	21	367
Trudno powiedzieć	2	16	26	16	40	282